

Evanjelický a. v. chrám sv. Trojice

Tento u nás pomerne ojedinelý renesančný chrám je jedným z malého počtu protestantských kostolov na Slovensku, postavených v období reformácie. Dĺžka stavby je 36 m, šírka 12 m.

Evanjelici i kalvíni používali totiž poväčšine staršie gotické, predtým katolícke chrámy a iba výnimočne si budovali nové. V Prešove nastala takáto situácia v prvej polovici 17. storočia, keď natoľko vzrástol počet maďarských mešťanov, že im prestal postačovať kostolík na Slovenskej ulici, slúžiaci dovtedy ako maďarský evanjelický chrám. Nový maďarský kostol rozhodla mestská rada postaviť na námestí vedľa nemeckého, na mieste už zaniknutého stredovekého kostola sv. Ladislava. Základný kameň bol slávnostne položený 25. júla 1642. Pri tejto príležitosti predniesol kázeň "Večná a neumierajúca pamät' založení domu Božího národa Uherského ve svobodném a královském městě Prešove" (tlačou vyšla v tom istom roku) vtedajší slovenský evanjelický kňaz, spisovateľ a historik Jakub Jakobeus. Táto udalosť, ako aj text kázne, svedčí o harmonickom spolunažívaní občanov všetkých troch národností v meste.

Stavba chrámu trvala päť rokov a ukončená bola slávnostným vysvätením 16. júna 1647. Pamiatkou na ňu je kamenná tabuľa s latinským nápisom, umiestnená nad hlavným portálom: "Dňa 1. mája 1642 bol založený tento kostol ku cti najsvätejšej Trojice na náklady slobodného kráľovského mesta Prešova za richtára šľachtica Daniela Lengfelnera, dozorcú šľachtica Adama Zimmermanna a obozretného Daniela Schneidera a šťastne dokončený dňa 15. júna 1647. " Pri reštaurovaní kostola bola pôvodná tabuľa prenesená dovnútra a na jej mieste inštalovaná kópia. Kostol bol riešený ako typické renesančné jednolodie s trojbokým zakončením, speváckymi tribúnami na poschodí po oboch stranách lode a organovou emporou na severnej strane. Samotné architektonické i výtvarné poňatie stavby, jej strohá výzdoba a vnútorné zariadenie prísne zodpovedali potrebám evanjelickej cirkvi.

Ďalšie osudy chrámu spolu so susedným kolégiom sú potom vlastne kronikou dejín reformácie a protireformácie v meste. Po prvý raz skonfiškovali úrady kostol r. 1670, po potlačení Vešelénihoho sprisahania. O tri roky, po krátkom obsadení mesta kurucmi, dostali chrám jezuiti, ktorí sa vtedy usadili v rovnako zhabanej budove kolégia. Vlastnili ho 89 rokov. Ešte dvakrát sa dostal do rúk právoplatných majiteľov: počas povstania Imricha Tököliho (1682-1686, v pôvodine Thökölyho) a povstania Františka Rákociho (1705-1711).

Po porážke odboja, napriek podmienkam kapitulácie, garantujúcim ponechanie chrámu cirkvi, prikázala r. 1711 kráľovná Eleonóra evanjelikom opustiť všetky kostoly na území mesta. Do chrámu sa opäť nasťahovali jezuiti a zotrvali v ňom až do zrušenia rádu r. 1773. Počas tohto obdobia došlo k niektorým neskôr odstráneným stavebným úpravám. Najvýznamnejšou z nich bolo prepojenie severnej empory klenutou zastrešenou chodbou, spájajúcou chrám s južným traktom budovy kolégia. R. 1673 postavili jezuiti hlavný oltár Panny Márie a bočné oltáre sv. Ignáca a Františka Xaverského, v r. 1696 ešte oltár rádu Altare Christi crucifixi et Doiorosae Beatae Mariae Virginis (oltár Ukrižovaného Krista a Bolestnej Panny Márie). V r. 1731 postavili ešte ďalšie štyri oltáre. Kostol mal aj zvon, ktorý bol vymenený za väčší v r. 1733. Po rozpustení Spoločnosti Ježišovej pápežom Klementom

XIV. r. 1773 sa dostal kostol do majetku komory a r. 1783 sa spolu s kolégiom stal predmetom verejnej dražby.

O kúpu mal záujem magistrát i niektorí obchodníci. Evanjelikom sa ho podarilo získať za 6000 zlatých iba s pomocou cisára a kráľa Jozefa II. , ktorý ich navštívil už r. 1770 a dobre poznal ich problémy. Vtedy získali i budovu kolégia.

Počas 18. storočia (od r. 1715) používali evanjelici drevený kostolík za mestskými hradbami, približne na mieste dnešnej ulice Tarasa Ševčenka. Kostolík bol r. 1750 s povolením kráľovnej Márie Terézie nahradený takisto drevenou, avšak priestrannejšou budovou na tom istom mieste.

Od roku 1783 sa stal chrám opäť majetkom evanjelickej a. v. cirkvi. Od začiatku až do roku 1945 ho spoločne používali oba zbory, slovenský a nemecký (neskôr maďarsko - nemecký) a oba sa podieľali na jeho udržiavaní a opravách. Naposledy vyhorel r. 1913. Požiar vtedy úplne zničil oltárny obraz a silne poškodil organ i oltár. Posledná dôkladná obnova kostola prebehla v r. 1980-1981.

Z vnútorného zariadenia pôvodného chrámu sa zachovali niektoré renesančné lavice a štollum. Organ z r. 1642 dal rekonštruovať, doplniť barokovou výzdobou a pozlátiť senátor S. Steller r. 1787. Z jezuitského obdobia pochádzajú niektoré lavice a svietniky. Z predmestského dreveného kostola sa dochovali dva oltárne obrazy, uložené dnes na fare. Pravdepodobne z 18. storočia pochádza i niekoľko cenných pôvodných prikrývk na oltár. Jednu z nich, zdobenú motívom bodliakov, r. 1900 vystavovali na svetovej výstave v Paríži. Pseudorománsky oltár bol postavený v r. 1865 s použitím staršieho obrazu Kristus a Samaritánka od dvorného maliara britskej kráľovnej Viktórie Karola Brockeho. Obraz je jediným umelcovým dielom s biblickým motívom, ktorý vytvoril v r. 1845-1846 na žiadosť svojho priateľa, prešovského ev. a. v. farára Mórica Kolbenheyera. Po požari r. 1913 ho reštaurovali Mikuláš Jordán a Ernest Rákosi a do opraveného oltára bol osadený až r. 1922.

V chrámovej krypte v suteréne kostola sú pozostatky 17 jezuitských mníchov a superiora, pochovaných tam v priebehu 18. storočia. Pôvodný vchod do krypty bol neskôr adaptovaný na bočnú kryptu, kam boli 12. novembra 1930 slávnostne uložené ostatky štyroch obetí Prešovského krvavého súdu z r. 1687. Rozštvrtené telá Juraja Radvanského, Andreja Kecera, Gabriela Pallástyho a Juraja Bertóka pôvodne tajne pochovali ich príbuzní pod vežu kostola vo Svinej, kde ich r. 1930 objavili a dopravili do Prešova.

Prebraté z knihy: Sprievodca po historickom Prešove

(http://universum-eu.sk/knihy/062_2006-sprievodca.html)

